

Borsos Endre

A magyar lakásügy a háború kezdetétől*

(részletek)

A hadüzenet és annak lakásügyi következményei

Az 1914. év július végén lezáródott az az időszak, amelyről ma, mint a régi, jó békebeli időről szoktunk megemlékezni. Megtörtént a részleges mozgósítás és a szerb hadüzenet, amelyet rohamos egymásutánban követtek az események úgy, hogy rövid pár nap alatt kitört a világháború a maga összes borzalmaival, nyomorúságaival és szenvedéseivel.

A világháború kitörése a lakáskérdésre is nyomban befolyást gyakorolt. Az 1914. évi július 31-én kiadott az első moratóriumi rendelet. (...)

E rendelkezés következtében az a jogi helyzet állott elő, hogy a katonai szolgálatra behívott egyén az augusztusi bért nem volt köteles megfizetni. Ennek a jogi helyzetnek következménye pedig a felmondások özöne lett. Az általános mozgósítás következtében ugyanis a bérlők százezrei hívtak be katonai szolgálatra s természetes, hogy a behívatottak közül igen sokan éltek a nekik adott halasztással, és lakásuk bérét nem fizették meg. Ez a körülmény viszont a háztulajdonosok körében támasztott ijedelmet, s ezek igyekeztek megszabadulni hadba vonult bérlőiktől. Ez az igyekezet tömeges felmondásokban nyilvánult.

Igaz, hogy ezek a felmondások rendszerint nem vezettek sikerre, mert a bíróságok általában ezeket a felmondásokat érvénytelennek nyilvánították azzal az indokolással, hogy a hadba vonult személyek pereit a kiadott rendeletek értelmében fel kell függeszteni, s ennél fogva felfüggesztendő a felmondási per is, ha az hadba vonult bérlő ellen indított. Ezek az ítéletek azonban a moratórium következtében támadt ijedelmet és a felmondások által okozott nyugtalanságot nem szüntették meg. Ennek folyamányaként mindjárt a háború kitörése után komoly és a kormányt többször foglalkoztató problémává vált a lakásügy is. Igaz, hogy egyelőre ez a probléma csak a hadba vonultak lakásaival kapcsolatban merült fel, de a hadba vonultak nagy számánál fogva mindjárt jelentkezésekor a társadalmi rend és béke szempont-

* Budapest, 1929, két kötetben. A szemelvények I. köt. 8—10, 146—147, 200—219. old., II. köt. 97—105, 111—117, 130—133. old.

jából nagy fontossággal bírt, mert a társadalom két rétegét, amely két réteg azonban csaknem az egész lakosságot magában foglalja, t. i. a háztulajdonosok és bérlők rétegét, egymással szembeállította.

A hadbavonultak részére adott halasztás nyilvánvaló célja az volt, hogy ezek családjai, ha nem tudnák is lakásuk bérét megfizetni a család fő bevonulása miatt, lakásaikban megmaradhassanak. Ez a szabályozás azonban nem volt annyira világos, hogy kételyek ne férhettek volna hozzá. Nem szabályozta nevezetesen azt a kérdést, hogy megilleti-e a halasztás azt a bérlőt is, aki ugyan maga nem vonult be katonának, de albérlőket tart, s albérlői katonai szolgálatot teljesítvén, élnek a részükre engedélyezett halasztás kedvezményével, és nem fizetik az albérlési összeget. (...)

Az albérlőt tartó főbérlő éppen azért vett annak idején heti vagy hónapos szobájába még egy családot is, mert egyedül nem tudta fizetni a házbért. Már most, ha a főbérlő is katonának vonult be, akkor nem nehéz a dolgot elintézni: a főbérlő a saját albérlőjétől se követelhesen bért és ne mondhasson fel annak. Szóval, hogy a háború alatt minden ember abban a hajlékban marad, — ez volna a generális elv — ahol a háború kezdete érte.

Több ezer számra áll azonban az olyan eset, amikor az a cipészsegéd családfenntartó, aki a háziúrral szemben főbérlő, nem vonult be katonának, ő tehát köteles a házbért fizetni a háziúrnak, mert ha nem fizet, őt jogosan kilakoltathatja. Ámde az ilyen főbérlőnek az albérlője viszont bevonult katonának. Mit csináljon az a főbérlő, aki még normális időkben sem tudta lakása bérét egyedül megfizetni, azért vett magához albérlőt. Most pedig, ha nem vonult be katonának, a háború miatt talán keresetét is elvesztette. Az ilyen főbérlő egyszerűen a háziúrral való közös megegyezéssel kivonul a lakásból, és így a kölöncöt: a lakbért fizetni nem tartozó albérlőt az utcán elejti, azt mondván, hogy ő most már egyedül keres lakást vagy maga is albérlőnek megy.

Vagy keres olyan albérlőt, aki nem vonult be katonának, aki fizetni segít az ő heti lakását. Ehhez neki, a háziúrral szemben fennálló kötelezettsége révén, joga van. Itt rendkívül sürgős és fontos az intézkedés, különben egy-két hét múlva ezrével lesznek kint a katonacsaládok az utcán.

Vajon az összeírás elrendelésénél gondoltak-e ezekre az eshetőségekre, és addig is — hiszen egy hónap fog eltelni a segélykiosztás kezdetéig — mi lesz ezekkel a katonacsaládokkal?

(...)

A lakásügy a proletárdiktatúra alatt

(...)

Annak illusztrálására különben, hogy mi módon intézkedtek és jártak el a proletárdiktatúra lakásügyi szervei, közöljük Az Est 1919. évi március 29-iki számában „Rekvirál a lakástanács” cím alatt megjelent tudósítást:

„A régi Budapest központi lakáshivatalát az új rend lakástanácsa szervezte át. A lakástanács a régi lakáshivatal helyiségében működik és az átszervezés munkája után tegnap nyitotta meg kapuit a proletár közönségnek. Tegnap és ma a lakástanács helyiségeit ezrekre menő tö-

meg kereste fel, ezeknek mind lakásra van szükségük. A lakástanács tegnap és ma ezer családnak lakásügyét intézte el, még pedig statáriális módon.

A jelentkezők közül azokat, akiknek rögtön van szükségük lakásra, bizottságokhoz utalják és ezek a bizottságok azonnal kimennek az illetőknek lakást keresni. A lakástanács nyilvántartja azokat a nagy lakásokat, amelyeknek tulajdonosai a megváltozott életkörülmények és az új igazságos felfogás szerint nem tarthatnak igényt többé nagy lakásra mindaddig, amíg mindekinek legalább kis lakása nincs.

Ma reggel kilenc órakor a lakástanács egyik hivatali vezetője a várakozó tömegeből kiválasztotta azokat a proletár anyákat, akik gyermekeikkel karjukon jelentek meg a lakástanács helyiségeiben. Ezeknek az anyáknak feltétlenül gyorsan van szükségük lakásra, mert nem járhatnak a karjukon gyerekekkel folyton a lakástanácshoz és nem várakozhatnak esetleg napokig, amíg az ezer és ezer lakástkereső között reájuk kerül a sor. Tíz proletár anyát választott ki a vezető és a bizalmi férfiakkal, kiknek egyike volt Az Est munkatársa, elindult a városba lakást keresni.

A lakástanácsnál kapott címek szerint először egy budapesti bankigazgató Rudolf-rakpart 9. számú lakására mentünk, ahol a lakás megsemlélése után rögtön behelyeztük Gottlieb Ignác rokkant katonát, aki 26 éves, Olaszországban a lábát átlőtték, és feleségével együtt négy családtagja van. Ugyanebben a lakásban kapott elhelyezést Wellisch Károlyné, egy hadifogoly felesége, vak, 52 éves anyjával, három gyermekével és kistestvérével.

A fogoly felesége eddig egy istállóban kocsiszobájában lakott, ahol a tetőn becepegett az esővíz, és kevés kenyérüket is penészsé tette. A két család megkapta az elhelyezési igazolványt, közösen fog főzni a bankigazgató úrékkal, és április 1-én már be is költözik.

A Rudolf-rakpartról egy Andrassy-úti palotába mentünk a rakparton és a Fürdő utcán keresztül. A proletár anyák utánunk jövő vidám sora méltó feltűnést keltett az utcán. A járókelők megálltak, kérdezősködtek és — ezt elégtétellel kell megállapítani annak, aki az utcát szereti — az utca népe, proletár és a régi rend embere egyaránt örömmel hallotta, hogy a kis csapat lakást ment keresni és lakást fog kapni.

Az Andrassy-út 2. számú házban helyeztük el Vánkus Rudolf kőművest és várandós feleségét. A régi lakónak és családjának irodájával együtt három szoba jutott. Vánkusné külön szobát kap és mellette levő szobában fog lakni férje és húga.

Ugyanebben a házban egy öreg, egyedülálló asszonynál Berger Károly munkanélkülit helyeztük el, akinek több kis gyereke, felesége és anyósa fog lakni az öreg hölgnél, aki meglepő és gazdagoknál szokatlan szívességgel és kedvességgel sietett rendelkezésre bocsájtani mindenét a proletár családnak. A ház második emeletén Wolffner börgyárosnál Ujfalussy József szállító munkást és három gyermekét helyezte el a bizottság egy jó nagy szobában.

Itt is szívesen fogadták a proletár családot, és a betegen fekvő gyáros rögtön a konyhába küldte szopós gyermekével az asszonyt, hogy nézzen körül jövőendő működése helyén, mert természetes, hogy a paloták új lakói ugyanazon a takaréktűzhelyen fognak főzni, ahol a lakásadók. Ahol a lakásadó tud másik takaréktűzhelyet rendelkezésre bocsátani, ott köteles egyúttal konyhahelyiséget is adni. Mindenütt adnak ágyat

és ágyneműt. Akik húzódoznak, és még mindig nem értik meg az új rendet, azoknak a bizottság nyomatékosan figyelmükbe ajánlja, hogy minden, a lakáshoz tartozó bútortól és felszereléssel lássák el a proletár lakókat.

Az Andrássy-útról a villanegyed felé tart a bizottság, amely ebéd-idő nélkül fog dolgozni egész délutánon keresztül, ép úgy, mint ebben a pillanatban a városban működő más statáriális elhelyező bizottságok." (...)

A forradalmi kormányzótanács X. sz. rendelete a lakóházak köztulajdonba vételéről.

1. §.

Minden lakóház a hozzátartozó beltelekkel, valamint a ház tartozékaival együtt a Magyarországi Tanácsköztársaság tulajdona.

2. §.

A lakásbért a házfelügyelő a lakók bizalmi testületének tagjaival együtt beszedi és ahhoz a pénzügyi bizottsághoz szolgáltatja be hiánytalanul, amelyet a pénzügyi népbiztos rendelete fog kijelölni.

3. §.

Azok, akik eddig azért nem fizettek lakásbért, mert a ház, amelyben laktak, sajátjuk volt, valamint azok, akik oly ingyenes lakást élveztek, amelyet nem az állam nyújtott nekik illetmény fejében, mostantól kezdve lakásbért kötelesek fizetni.

A lakásbér összegét az itt felsorolt esetekben a szociális termelés népbiztosa által megalakítandó kerületi lakásbizottságok állapítják meg.

4. §.

A kerületi lakásbizottságok gondoskodnak a lakásbérek beszedésének ellenőrzéséről is. Azokkal szemben, akik a lakásbért pontosan meg nem fizetik, megtorló intézkedéseket tehetnek. Ezeket az intézkedéseket a lakó viszonyaihoz képest kell megtenni és megokolt esetben el lehet rendelni, hogy a lakó más lakásban (szükséglakásban) helyeztessék el, avagy tőle az élelmiszer jegyeket elvonják.

5. §.

A kerületi lakásbizottságok gondoskodnak a házakon és a lakásokban szükséges javításokról is.

6. §.

Ez a rendelet azonnal hatályba lép a következő városokban: Budapest, Újpest, Csepel, Erzsébetfalva, Rákospalota, Pestújhely, Arad, Brassó, Debrecen, Győr, Hódmezővásárhely, Kassa, Kaposvár, Kecskemét, Kolozsvár, Komárom, Lugos, Marosvásárhely, Máramarosziget, Miskolc, Nagyvárad, Nyitra, Pécs, Pozsony, Selmec, Székesfehérvár, Újvidék.

A szociális termelés népbiztosa ezt a rendeletet más városokra is kiterjesztheti.

7. §.

Ennek a rendeletnek 2., 3., 4., 5., és 6. §-ai nem alkalmazhatók azokra a munkásházakra, amelyeket a munkás (tisztviselő) maga építtetett vagy szerzett meg és amelyben maga is lakik. Az ilyen házak után tehát lakásbért nem kell fizetni, hanem csak telekértékadót.

8. §.

Azokban a házakban, ahol házfelügyelő nincs, a lakók bizalmiférfiai gondoskodnak a bérek beszedéséről és a javítás összeírásáról.

9. §.

Az, aki a beszedett lakásbéreket a beszedéstől számított három nap alatt a kijelölt pénztintézetbe be nem szolgáltatja, öt évig terjedő fegyházzal büntetendő. Ugyanez a büntetés éri azt is, aki a lakóházak tartozékait szándékosan eltulajdonítja, vagy a lakóházakat vagy ezek tartozékait szándékosan megrongálja.

Ezen bűncselekmények felett a forradalmi törvényszék ítélkezik.

Ezt a rendeletet a szociális termelés népbiztossága hajtja végre.

Budapest, 1919. március 26.

A forradalmi kormányzótanács.

(...)

**A forradalmi kormányzótanács XV/b. K. T. E. számú rendelete
a lakásrekvirálásról.**

1. §.

A Budapesti Központi Lakáshivatal, a budapesti lakáshivatalok és a lakásügyi felülvizsgálati bizottság, végül az idegeneket ellenőrző hivatal e rendelet hatálybaléptével megszűnik. Budapesten és azokban a környékbeli községekben, amelyekre a Budapesti Központi Lakáshivatal működése eddig kiterjedt, megszűnik a központi járásbíróság mellett működő lakbérleti bizottságok működése is. Mindezeknek a megszüntetett szerveknek hatásköre a Magyar Tanácsköztársaság Központi Lakásbiztosságára száll át, amelynek élén háromtagú direktórium áll. A direktórium tagjait a Kormányzótanács nevezi ki. Az előbbi rendelkezés szerint megszűnt hatóságoknál folyamatban levő ügyek is megszünteknek tekintendők.

2. §.

Budapesten és a volt Budapesti Központi Lakáshivatal hatáskörébe tartozó községekben és városokban levő összes helyiségek (lakások, penziók, szállodák, üzlethelyiségek, irodák stb.) felett kizárólag a Központi Lakásbiztosság rendelkezik.

3. §.

A Központi Lakásbiztosság a hatásköréhez tartozó ügyeket:

1. Budapesten központi szervek.

2. a környékbeli községekben az ott felállított helyi lakásbizottságok útján látja el.

A hozott határozatok a direktóriumhoz megfellebbezhetők. A fellebbezés azonban a végrehajtást, illetőleg behelyezést nem akadályozza.

A környékbeli községekben felállított helyi lakásbizottságok kötelesek a helyi szükségletet meghaladó üres vagy lakatlan helyiségeket a Központi Lakásbizottsághoz bejelenteni, mely azokat a budapesti lakásinség enyhítésére igénybeveszi.

4. §.

A Központi Lakásbizottság, valamint ennek a környékbeli községekben felállított helyi szervei lakás igénybevételére vonatkozó határozataikat háromtagú bizottságban hozzák meg és azonnal végrehajtják.

A bizottsághoz a Központi Lakásbizottság egy alkalmazottat küld ki, két tagja pedig a szakszervezeti tanács által kirendelt bizalmiférfi (szervezett munkás). Ez a bizottság a bérösszeg felett is határoz.

5. §.

A bizottság a lakás egy részének igénybevételénél a lakásbért a megosztás idejében az egész lakásért fizetett bérből kiindulva állapítja meg. Ha a megosztásra került lakások egyes részére eső bér az ugyan-ezen házban vagy környékén levő hasonló lakások bérénel magasabb, a bizottság a bérösszegeket megfelelően leszállíthatja, és ezzel kapcsolatban tekintetbe veszi a lakásnak az egyes részek közös használata folytán beállott értékcsökkenését is.

Az olyan lakások bérére, amelyek eddig bérbeadva nem voltak, vagy amelyekért eddig bért nem fizettek, az ugyanabban a házban vagy a környékén levő hasonló lakásokért fizetett bér az irányadó.

6. §.

Az igénybevétel kiterjed a lakásigénybevételi eljárás kapcsán igénybevételt szenvedő által nélkülözhető fölösszámú oly bútorok használatára is, melyek a mindennapi életre szükségesek, kiterjed továbbá a konyha közös használatára is.

7. §.

Minden felnőttet elvileg legfeljebb egy szoba illet, egy család elvileg három szobánál nagyobb lakást nem lakhat. E korlátozás nem terjed ki azonban az előszobára, mellékhelyiségekre és a személyzet elhelyezésére szolgáló helyiségekre, nem terjed ki továbbá a hivatás gyakorlásához szükséges helyiségekre (műhely, műterem, rendelő-, dolgozószoba stb.) sem. Az igénybevételnél ugyancsak tekintetbe kell venni a gyermekek számát, nemét, korát és foglalkozását is.

8. §.

Aki a 7. §-ban foglalt elvek figyelembevételével fölös lakás vagy lakásrész fölött rendelkezik, ezt a jelen rendelet életbelépésétől számított nyolc napon belül a Központi Lakásbizottságnak írásban bejelenti és a bejelentésben megjelölni köteles, hogy mennyi és milyen helyiségeket ajánl fel önként.

9. §.

Az idegenek lakásügyeit és budapesti tartózkodási jogosultságát szintén a Központi Lakásbizottság bírálja el saját hatáskörében.

10. §.

A részletek szabályozásával a Központi Lakásbizottság direktóriumába bízatik meg.

11. §.

A Központi Lakásbiztossághoz és szerveihez intézett bejelentések és kérvények, valamint a Központi Lakásbiztosságnak és szerveinek határozatai bélyeg- és illetékmentesek.

12. §.

Aki a Központi Lakásbiztosságot indokolatlan kérvények tömeges beadásával a lakásszükség enyhítésére irányuló működésében akadályozza avagy késlelteti, 2000 koronáig terjedhető pénzbírsággal büntethető.

Aki valamely lakást, helyiséget vagy a benne levő berendezési cikkeket engedély (lakásigazolvány) nélkül elfoglal, a Központi Lakásbiztosság, illetőleg a Központi Lakásbiztosság valamely bizottsága által hozott határozatnak végrehajtását ellenszegüléssel jogtalanul akadályozza, az illetékes hatóságoknak lakásügyben tudva valótlan vagy hamis adatokat ad elő, vagy lényeges adatokat rosszhiszeműen elhallgat, aki lakással üzérkedik, végül az a lakásbiztossági közeg, ki reá bízott kötelességét szándékosan avagy vétkes mulasztással megsérti, az a forradalmi törvényszék által 10 évig terjedhető fegyházzal és 50 000 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntethető.

Aki lakással üzérkedik, az Budapesten a büntetésen felül elveszti lakásigényét és lakása azonnali hatállyal igénybevéteik.

13. §.

A jelen rendeletet a szociális termelés népbiztossága hajtja végre.
Budapest, 1919. évi március hó 28-án.

A Forradalmi Kormányzótanács

Garbai s. k.

a Kormányzótanács elnöke

Böhm s. k.

Szociális népbiztos

(...)

A szociális termelés népbiztosságának 20. Sz. N. számú rendelete

Mint hogy az ügyvédek és közjegyzők irodáiban még ezidőszerint számos olyan iratot őriznek, amelyek a felekre, még pedig a proletárookra is nagyfontosságúak, a Központi Lakásbiztosság elrendelte, hogy az ügyvédek és közjegyzők részére egy dolgozó szoba fenntartandó.

Budapest, 1919. április 8-án.

A szociális termelés népbiztossága

(...)

A lakásügyi népbiztosok parancsai

(...)

2. számú parancs

Minden ház felügyelője, ennek hiányában a házbizalmi köteles az illetékes lisztbizottságoktól a Központi Lakásbiztosság helyiségösszeíró lapjait e hó 10-én elvitetni és pontosan kitöltve legkésőbb e hó 11-én déli 12 óráig az illető lisztbizottsághoz visszajuttatni.

A házi bizalmiférfiak kötelesek a bejelentésben az illető rovatban lelkiismeretesen megállapítani azt, hogy véleményük szerint az illető lakásból hány és milyen helyiség vehető el újabb lakás céljaira, milyen átalakítás szükséges, hogy benne háztartás berendezhető legyen, vagy háztartás nélküli lakás céljaira mennyiben alkalmas.

Ezen rovat kitöltésénél a következőket kell tekintetbe venni: egy család három szobánál nagyobb lakást nem lakhat; gyermektelen házaspár legfőljebb két szobát, nőtlen vagy egyedül álló nő legfeljebb egy szobát. Orvosok rendelői és várószobái lakószobának nem számíthatók. Méltányolást érdemlő esetekben ezen szabály alól kivételnek van helye. Azonban ennek elbírálására egyedül a lakásügyek vezetésével megbízott népbiztosok jogosultak. A rovatot kitöltő az ilyen kivételes esetekre is tehet megjegyzést.

Lakásigényekkel lehetőleg írásban a kerületi munkás- és katonatanácsok lakásbiztosságaihoz kell fordulni, amelyek az igényjogosultságot megvizsgálják és megföllebbezhetetlen elutasítási joguk van. Az általuk jogosultnak tartott lakásigényeket eljuttatják a Központi Lakásbiztossághoz, amely a kerületi munkástanácsok bevonásával határoz az elintézés fölött.

Lakásra elsősorban szakszervezetben szervezett munkások tarthatnak igényt, akiknek lakásínsége elviselhetetlen.

Aki valamely lakást, helyiséget vagy a benne levő berendezési tárgyakat a kiadott parancsok ellenére vagy elfoglalja, vagy elviszi, a kerületi lakásbizottságoknak vagy a központi lakásbiztosságnak valótlan, hamis adatokat jelent be vagy rosszhiszeműen elhallgat, valamint azok a hivatali közegek, kik a rájuk bízott kötelességüket lelkiismeretlenül teljesítik vagy vétkes mulasztást követnek el, a forradalmi törvényszék elé állíthatnak és az eset súlyosságához képest halállal is büntethetők.

Vágó Béla s. k. Szamuely Tibor s. k.
népbiztosok

(...)

11. számú parancs

Miután ismételten előfordult, hogy legszigorúbb intézkedéseink és figyelmeztetéseink dacára is egyes gonosztevők lakásüzerkedéseikkel még mindig nem hajlandók föl hagyni, megparancsoljuk, hogy mindazokat, akik lakásigényeikkel egyszerre több kerületi lakásbizottsághoz fordulnak, haladéktalanul letartóztassák és forradalmi törvényszék elé állítsák.

A szélhámósok legtöbbször olyanképpen igyekeznek kijátszani rendelkezéseinket, hogy az egyik lakásbizottságtól, amely jogosulatlan kérelmét már elutasította, hasonló kérelemmel egy másik lakásbizottsághoz fordul. Ennek a visszaélésnek a meggátlására megparancsoljuk, hogy ezentúl mindenki csakis a saját kerületének lakásbizottságához fordulhat lakásigénylési kérelemmel.

Budapest, 1919. április 15-én.

Szamuely Tibor s. k. Vágó Béla s. k.
népbiztosok

13. számú parancs

Lakást vagy bármilyen más helyiséget rekvirálni, elfoglalni vagy abba behelyezni kizárólag a központi lakásbiztosságnak joga. Ennek dacára ismételten megtörtént, hogy a kerületi munkás- és katonatanácsok saját vagy mások céljaira lakásokat, illetve helyiségeket foglaltak le, és ezzel nemcsak megakadályozzák, de lehetetlenné is teszik a központi lakásbiztosság munkáját.

Nemcsak a magánházak, de a klubok, egyesületek, szállodák és penziók bárki által való rekvirálása vagy lefoglalása is a legszigorúbban tiltva van. Ez a tilalom nemcsak az egyes személyekre, hanem a különböző központi és kerületi hatóságokra és bármilyen célú egyesületekre is vonatkozik. Az utóbbi időben különösen ezek részéről tapasztaltuk, hogy hihetetlen mértékben növelik igényeiket, holott ezeknek kellene tudni elsősorban, hogy a lakásbiztosság legsürgősebb feladata a proletárcsaládoknak a legrettenetesebb lakásnyomortól való megváltása. Akkor, amidőn ezer meg ezer szervezett munkás családja a legborzalmasabb odúkban sínylődik, nem engedhető meg, hogy hatóságok, köz- és magánintézmények a legképtelenebb módon terjeszkedjenek. Ha majd fedél alá tudjuk juttatni a nyomortanyák szenvedései alóli felszabadításra váró proletárokat, akkor sor kerülhet a különböző hatóságok és intézmények nagymérvű terjeszkedési igényeinek kielégítésére. Nem engedhető meg semmi körülmények között sem, hogy a lakásanarchia éppen a szovjethatóságok egyes szervei vagy a különböző munkásszervezetek részéről még veszedelmesebbé tétessék.

Elrendeljük tehát, hogy mindazok a köz- és magánintézmények, szakszervezetek, vagy ezek csoportjai, pártszervezetek, egyesületek és klubok, valamint hatóságok, amelyek március 21. óta a lakásbiztosság vagy bárki más engedélyével vagy engedélye nélkül lakást vagy bármilyen helyiségeket foglaltak el, hogy ezt negyvennyolc órán belül a központi lakásbiztosságnak írásban bejelentsék, a forradalmi bíróság előtti felelősség terhe mellett.

Budapest, 1919. április 18-án.

Szamuely Tíbor s. k. Vágó Béla s. k.
népbiztosok

(...)

A magyar minisztériumnak 4.040/1919. M. E. számú rendelete
a proletárdiktatúra által foganatosított sérelmes lakásrekvirálások
felülvizsgálatáról

A kormány egyik legsürgősebb feladatának tekinti, hogy a túrhetetlen lakásviszonyokon javítson, és mindenekelőtt orvosolja azokat a súlyos sérelmeket, amelyeket a proletárdiktatúra alatt foganatosított lakásrekvirálások okoztak.

Az említett rekvirálásokat törvényes hatáskörrel nem bíró szervek rendelték el és így azok semmisek. Minthogy azonban a proletárdiktatúra közegei által jogos nélküli behelyezetteknek a részükre rekvirált lakásból, illetőleg egyéb helyiségekből máról-holnapra való tömeges kilakoltatása a társadalmi békének és rendnek a mai nehéz helyzetben mindenképp felett szem előtt tartandó követelményét veszélyeztetné, a legközelebbi időben a cél csak a proletárdiktatúra alatt foganatosított azon legsúlyosabb rekvirálási esetek felülvizsgálása lehet,

amelyek a családi élet nyugalmát feldúló vagy a megszokott munka újrafelvételét lehetetlenné tevő helyzetet teremtettek.

A kormány az említett feladat megoldására a legsürgősebben miniszteri biztost fog kinevezni, és az igazságügyminisztert megbízza, hogy a miniszteri biztos javaslatára a szükséges személyzet kirendeléséről gondoskodjék.

A miniszteri biztos feladata a fentiekhez képest elsősorban a folyó évi március hó 21. napja óta történt lakás- és egyéb helyiségrekquirálásokat felülvizsgálni abból a szempontból, hogy azok a rekquirálást szenvedett különösebb sérelme nélkül a méltányosság és a mai rendkívüli súlyos helyzet figyelembe vételével fenntarthatók-e vagy sem; feladata továbbá intézkedni a rekquirálással kapcsolatosan esetleg okozott egyéb sérelmek (bútorelvonás, közös használat stb.) megszüntetése tárgyában, végül a szükséghez képest rekquirálás útján gondoskodni arról, hogy a proletárdiktatúra által rekquirált lakásokból kilakoltatottak elhelyeztessenek.

A miniszteri biztos megteheti mindazokat az intézkedéseket, amelyek e feladatok megoldásához szükségesek, ideértve mindazon helyiségek és helyiségrészek igénybevételét (rekquirálást) is, amelyek a lakásszükség enyhítésére célszerűen felhasználhatók.

A miniszteri biztos hatásköre a budapesti államrendőrség működési területére terjed ki, vidéken pedig a hatáskörébe utalt teendőket városokban a tanács által kijelölt tisztviselő, ily kijelölés hiányában a polgármester, más községekben pedig a főszolgabíró, illetőleg a községi előljáróságnak általa kijelölt tagja látja el.

Tekintettel arra, hogy a proletárdiktatúra közegei által foganatosított lakásrekquirálások felülvizsgálatát ezek szerint külön hatósági szerv fogja teljesíteni, a kormány a törvényes jogkövetkezmények terhével megtiltja, hogy a lakással rendelkezésre jogosult fél (háztulajdonos, bérlő) önhatalmú erőszakkal távolítsa el lakásukból azokat, akik akár 1919. március hó 21. napja előtt, akár azután a rendelkezésre jogosult személy (háztulajdonos, bérlő) beleegyezésével vagy a tanácsköztársasági szervek intézkedése (rekquirálás) alapján költöztek be az általuk jelenleg még tényleg lakott lakásba vagy lakásrészbe. Más felől azonban nyomatékosan felhívja azokat, akik részére folyó évi március hó 21. napja után lakást, lakásrészt vagy egyéb helyiséget rekquiráltak, hogy abban az esetben, ha a rekquirálást megelőzően bírt lakásuk még rendelkezésre áll és azt akadálytalanul elfoglalhatják, abba haladéktalanul költözzenek vissza, mert ellenkező esetben ellenük a törvény teljes szigorával fognak eljárni.

Azon kételyek elhárítása végett, amelyek a lakásfelmondások megengedhetősége tekintetében felmerültek, a kormány további intézkedésig megtiltja, hogy a lakások és egyéb helyiségek bérbeadói felmondással éljenek.

A kormány elvárja, hogy a proletárdiktatúra terrorja alól felszabadult lakosság a helyzetet kellő megértésével tartózkodni fog minden önhatalmú erőszaktól, és nyugodtan bevárja a szenvedett sérelmek hatósági orvoslását.

Ez a rendelet kihirdetésének napján lép életbe.

Budapest, 1919. évi augusztus hó 19-én.

Friedrich István s. k.
miniszterelnök

(...)

A menekültek és vagonlakók

(...)

Csoda pedig csak nem akart történni. Csoda helyett csak újabb nehézségek állottak be. Az ország területeit megszálló ellenséges államok első feladatuknak tartották a megszállott területeken levő magyarság számát csökkenteni. Evégből megkezdték az ott lakott magyarok, különösen tisztviselők kiüldözését, kiutasítását, minek következtében az emberek tömegei indultak meg az ország meg nem szállott területei, különösen pedig Budapest felé. A menekülőknek ez az áradata jelentékenyen emelte a lakásigénylők számát, és fokozta a már úgy is meglevő, túrhetetlen lakásszükséget.

A hazájukból kiüldözött, kiutasított menekülők megukkal hozták bútoraikat és egyéb megmentett ingóságait, s miután tömegesen érkeztek és elhelyezésük lehetetlen volt, vagonjaik, amelyekben laktak és amelyekben bútoraik voltak elhelyezve, egyre szaporodtak a vasúti pályaudvarokon. Lassanként egész vagonvárosok keletkeztek, amelyek bizony hosszú éveken át fennállottak.

Ami az adott viszonyok között lehetséges volt, megtörtént a menekültek elhelyezése érdekében, de — sajnos — lakás hiányában nem volt lehetőség arra, hogy a menekültek rövid időn belül lakáshoz juszanak. Már 1919 őszén a lakásügyek miniszteri biztosa megállapodást létesített a budapesti szállodások és vendéglősök ipartestületével, amely szerint a budapesti szállodák szobáinak 5⁰/₀-át 50⁰/₀-os árkedvezményrel a menekültek részére felajánlották; több iskolai épület is igénybe vétetett a menekültek ideiglenes elhelyezése céljából; a miniszteri bizottságnál külön ügyosztály állított fel, amelynek feladata volt a menekülteknek lakáshoz juttatása, de mindezek az intézkedések sem tudták megakadályozni azt, hogy a vagonvárosok eltűnjenek, sőt mivel mindig több és több menekült érkezett, azok egyre nagyobbodtak. (...)

A vagonlakások keserveiről, az azzal járó szenvedésekről, nyomorúságról hű és jellemző képeket rajzolnak az egykorú laptudósítások.

I. „Az egyik pályaudvaron a füstölgő vagon sorok között járva, benéztünk egy-két ilyen siralmas „lakásba”.

Egy vasúti tisztviselő felesége érdeklődésünkre elpanaszolta, hogy már éppen egy esztendeje laknak a vagonban. Bútoraik nagy részét eladták, mert a vasutas-fizetésből nem tudnak megélni, és amióta „lakásuk” van, nem kapják a menekülési segélyt.

Egy Boszniából menekült család éppen szellőztetett, amikor meglátogattuk őket. A hidegtől összegémberedett asszony panaszolta:

— Nyolc hónapja lakunk a vagonban... Többször próbáltuk már, hogy lakást szerezzünk, de nem kaptunk... Most pedig itt is fölmondták nekünk december közepére... Csak a vasútiak tarthatják meg a vagonlakást... Az én uram cipész... Azt mondják, nincs vagon szénszállításra...

Mezítlábas apró gyermekek szaladnak a jóléti konyhára. Néhány perc múlva kevés étellel, dideregve térnek vissza. Követjük a gyermekeket. A vagonban kilencen laknak. Egy kétségeesett arcú anya, B. Pálné, felnőtt fia, 18 esztendő leánya és hat gyermek. Zólyomból kerültek Budapestre. Mintha álmodná az egészséget és maga sem hinné, hogy valóban megtörtént, elmondja a szerencsétlen asszony földúlt családjuk szomorú regényét:

Kilenc hónapja kóborolunk az országban. Hol ide, hol oda vet a sors, lakást sehol sem kapunk. Most itt fázunk, nyomorgunk. Szegény uram, aki főkalauz volt, nem bírta a sok gyötrelmet, két hónappal ezelőtt megőrült. Azóta tébolydában van. A fiam most gyógyult föl tifuszból. Öt kicsi gyermekem vérhással a kórházban feküdt. A múlt héten jöttek haza. Nincs cipőjük, harisnyájuk. Pénzünk nincsen, mert amióta vagonban lakunk, se laktórt, se menekülési segílyt nem kapunk... Hogy mennyit fázunk, jó uram, azt senki sem hinné... Amíg főzünk, a fejünk meleg, a lábunk fázik. De éjjel úgy fázunk, hogy vacog bele a fogunk... Ha reggel kilépünk az ágyból, megfagy rajtunk az ing... Már magam is beteg vagyok... Én nem tudom, meddig tart ez a szenvedés... Hiába könyörgünk, lakást nem kapunk... Itt fogunk elpusztulni..." (...)

VI. Az Est 1920. évi október 31-én megjelent számában ismét a vagonlakókról ír:

— „November elsejére nem lesz vagonlak Budapestén — hallottuk jó egy hónappal ezelőtt a legilletékesebbek szájából. Egy nap választ el november elsejétől és tegnap este gróf Teleki Pál miniszterelnök jelentette ki, hogy az elszakadt területekről kiüldözött és még folyton óriási tömegekben érkező menekültek ügye súlyos helyzet elé viszi az országot. A menekülők szaporodásával országos veszedelem fenyeget.

Egyszerre reánk tört a tél hidege. Marásától, kínzásától a vagonlakók szenvednek legtöbbit.

Ki tudja hányadszor, ismét künn jártunk a pályaudvarok vagonvárosában. A nyugati pályaudvaron 728 vagon áll, tele lakóval. A postacsarnoktól egészen a rákosi rendezőig vagon-vagon mellett. Hiába jószívűsködik a délutáni napsütés, a vagonok bádogtetejéről nem tudja leszedni a jégcsapokat. Valami szörnyűséges az októberi délutánon ezek alatt a jégcsapok alatt elhaladni. Lépéseink alatt keservesen csikorog a keményre fagyott kavicsos homok, minden vagon előtt és alatt megfagyott víztócsa rémiszt.

Kihalt a szomorú hely. Alig találunk itt-ott egy-egy nyitott ajtót. A lecsukott kocsikból fájdalmas koncert hangzik: a megbetegedett tüdőök veszekedése a hideggel. Az egész vagonváros egy óriási kórház, ahol nem gyógyulnak a dunyhák, takarók alá bújt szerencsétlenek, de napról-napra betegebbé lesznek. A 700 vagon közül alig három-négy füstölög. A begyújtott tűzhely, kályha is keveset használ, de tűz nélkül kibírhatatlan a hideg a csupa lyuk, nyílás, vékonydeszkájú kocsikban. Ma reggel már a hajukat tépték, sírtak, jajgattak az asszonyok és jelentették, hogy a gyerekek halálra dermedtek a hétfokos hidegben. A térfőnökség annyiban segített a sok aprógyerekes családokon, hogy elvette a vonatok paklikocsijait és azokba telepítette át őket.

Hosszas zörgetés, kopogtatás után, itt-ott pár centiméternyire kinyílik a vagonajtó és kérdéseinkre türelmetlenül, szemrehányóan felelgetik a vagonlakók:

— Ma reggelre már minden kocsiban befagyott a víz, a gyerekeket nem tudjuk elvezetni az iskolába, mert egy világért nem mernek reggel a vackokból kibújni. Már a múlt telet is itt töltötték, az idej is itt szakad ránk. Mi kérem kaptunk lakást a Svábhegyen, a legtetején egy villában, de az uram a keleti pályaudvaron van szolgálatban, hogy tudna onnan naponkint lejárni. Meg aztán csak a felhurcolkodásért 3000 koronát kérnek a fuvarosok. Most megkaptuk a Lakáshivatal végzését,

gonlakók elhelyezése, részint pedig ezen irtózatos méretű fejlődő és fejlődött nyomor enyhítése érdekében történtek. S én készséggel ragadom meg az alkalmat, hogy minden szónoki floskulus nélkül egészen ridegen, a szintén a dologgal foglalkozó és elszomorodott embernek objektivitásával egynéhány megjegyzéssel a kérdésekre feleljek.

Mindenekelőtt a lakásviszonyokra térek ki. Meg kell állapítanom, hogy Budapesten nem volna szabad ilyen nagy lakásnyomornak lenni, mint amilyen tényleg van. Ez a lakásnyomor, amely itt van, erkölcs-telen s lényegében tulajdonképen a nagy társadalmi egyenetlenség visszavitele a lakásviszonyokra, egy nagy egyenetlenség, amely abban nyilvánul meg, hogy ennek a Budapesten összetömörített eleven embertömegnek rendelkezésére állna tulajdonképen annyi fedél, mint amennyire szüksége van, ellenben valami sajátságos, egyenetlen elosztódás révén valami szörnyű társadalmi, szociális igazságtalanság fejlődött bele ebbe a Babilonba, aminek eredménye az, hogy vannak emberek, akik szobasorokban laknak és vannak emberek, akiknek felesége hülő keblével kénytelen künn az utcán ugyancsak kékre fagyott gyermekét melengetni. (Ügy van!) (. . .)

De méltóztassanak visszaemlékezni arra is, hogy amikor a drágasági bizottságban az új lakásrendelet tervezetét ismertettük, amikor arról indult meg a vita, hogy mennyi szabadságot engedjünk a lakásforgalom terén, akkor igen bőven hangzottak fel olyan hangok, amelyek kevésnek ítélték a szabadságot a lakásforgalom tekintetében és nagyon soknak a kormány kezében visszamaradó hatalmat. Én bátran ki merem jelenteni, hogy híve vagyok annak a felfogásnak, amely szerint a szabadforgalom az egyetlen panaceája mindenféle agyonrelementírozott és ennél fogva nem helyes keretek között mozgó ügynek, de csak akkor, amikor már a szabadforgalom egyéb feltételei megvannak, mert addig szabadforgalmat engedni nem lehet.

Közbeszólás hangzott itt el, egy megállapítás nyomán, hogy pénzért lehet Pesten olyan lakást kapni, milyen tetszik. Egy így van.

A lakásátruházás fogalma t. i. bent van a lakásrendeletben, ami annyit jelent, hogy ha valaki lakását egy másikra át akarja ruházni és a házigazda beleegyezését meg tudták nyerni, akkor a 6000-es lakásrendelet szó szerint azt mondja, hogy a lakásigazolványt az illetőnek ki kell adni, vagyis a lakáshivatal nem tehet egyebet, mint hogy kiadja azt a lakásigazolványt. Hogy mi történt a háttérben, t. Nemzetgyűlés, hogy az a lakás platói szerelemből cserél-e gazdát, hogy könyörületességből, szociális belátásból adja-e át valaki a másiknak lakását, és hogy a házigazda — természetesen abszolút érdektelenül — terjeszti-e áldólag fölénk kezeit, mindazzal én nem akarok foglalkozni. Én csak azt mondom, amit mindenki mond és ami panaszként hozzám is elérkezik, hogy Pesten, akinek pénze van, annak lakása is van. És ez az emberi csalafintaság, az emberi ravaszság, vagy mondjuk, az emberi romlottság a paragrafusoknak bárminő reneszánsz módon megrajzolt kacskaringóin keresztül is megtalálja a maga kibúvóját. Paragrafusokkal nem lehet szabályozni a társadalmat ott, ahol a társadalomban nincs benn a szociális érzés és érzék és az embertársak nyomorúságán való megindulási készség.

T. Nemzetgyűlés! Ezért hoztam meg a pótrendeletet, amely miatt már gyűlések tartattak. A pótrendelet csak annyit jelent, hogy a házigazda, a lakásátruházó és az átruházást kérők közé beiktattatik a

lakáshivatal valamelyik objektív ítélőbírāja, aki azt mondhassa, amikor a lakásügyet eléje viszik, hogy halt, erre a lakásra szüksége van ennek a vagonlakónak, majd annak fogom odaadni inkább és nem nektek, mert nektek nincs rája szükségetek. (Élénk helyeslés jobbfelől.)

És milyen lárma volt a múlt vasárnap emiatt! A Házigazdák Szövetsége és a Lakók Szövetsége ostromolja a kormányt, hogy vonja vissza ezt az ici-pici pótrendeletet, amely az egyetlen mentés, az egyetlen eszköz még kezünkben ebben a szörnyű világban, a télbe való bele-rohanásban, hogy ezt a lakás-árucsereforgalmat lefölözzük a társadalom abszolút javára.

T. Nemzetgyűlés! Én a magam részéről bátor vagyok kijelenteni, hogy nem vagyok hajlandó engedni ebben a dologban, és inkább elhagyom helyemet, de nem fogom még ezt a kis lehetőséget is kiadni a kezemből, mellyel eleddig sikerült biztosítanom a lakást legalább a legelesettebbek számára. (Élénk helyeslés és taps a Ház minden oldalán.)

Ami a vagonlakókat illeti, az egész országban körülbelül $2\frac{1}{2}$ ezer van, Pesten pedig a mai jelentés szerint 406 van; nem volna egyáltalán, ha mindazon intézkedéseket, amelyeket az építkezések terén éppen a vagonlakók érdekében tenni próbáltunk, keresztül vinnünk sikerült volna. Mert Pesten jóval több lakást vettünk tervbe és kezdtük el építeni, mint amennyi vagonlakónk nekünk van, és vidéken is azt látom, hogy az egyes városok a maguk részéről a legmesszebbmenő módon próbálnak gondoskodni arról, hogy a vagonlakók nyomorúságos szimp-tómáját eltüntessék.

De hát baj van, t. Nemzetgyűlés. Az egyik az, hogy én hiába helyezem el vagonlakó testvéreinket, ha újakat vernek át határainkon szakadatlanul, (Igaz! Úgy van! jobbfelől.) s ha százat elhelyezünk közülök, holnap kétszáz új jön, s akármennyire érvényben lévőnek tekintjük is a kormánynak azt a rendeletét, hogy a beköltözés december 31-ig tilos, ha végrehajtom ezt a rendeletet, mit csináljak azokkal, akiket egy koronázás kedvéért, amely Gyulafehérváron tartatik, Nagyváradról szuronyok között dobálnak át a határon. (Igaz! Úgy van! jobbfelől.) Ime ez tehát az egyik baj, hogy új és új százak jönnek át, akik szaporítják a meglévő vagonlakók számát.

Másik bajunk pedig az, hogy nem tudjuk befejezni a megkezdett építkezéseket. Miért? Nincs pénz? Van pénz. Nincs anyag? Van anyag. Mi hiányzik? A munkáskéz hiányzik. (Felkiáltások jobbfelől: Ahá! És én a nemzetgyűlés ama oldalának szeretném figyelmét felhívni (a szélsőbaloldal felé mutat) erre. (Felkiáltások jobbfelől: Nagyon rájuk fér!) Kérő szóval fordulok az urakhoz. Méltóztassanak figyelembe venni, hogy szeptember 1-én kellett volna készen lennie a Juranics utcában, a Pongrác-úton, a Lőszergyártelepen az állami épületeknek, és amikor én kimegyek és azt a szegény kormánybiztosi hivatalt elkezdem szorítani, akkor azt mondják, hogy a szegecselő munkások sztrájkolnak, a téglarakodó-munkások sztrájkolnak és nincs lakatos, nincs üvegező stb. (Nagy zaj jobbfelől.) Hát, bocsánatot kérek, ilyen módon csakugyan nem lehet a dolgokat rendbetenni. (Felkiáltások jobbfelől: Rettenetes!) Hatalmi kérdéseket csinálni, amelyeket sztrájk formájába bujdatnak bele, most nem lehet.

Batitz Gyula: Az pusztán kenyérvkérdés.

Vass József népjóléti és munkaügyi miniszter: Nem kenyérkérdés, mert hiszen a bérkérdések mégis csak megtalálják a maguk rendezését, mint minden más esetben, itt is. Hogy egyebet ne mondjak, van egy olyan ház, amelybe be lehetne költöztetni 90 embert, de azért nem mehetnek bele, mert a lépcső korlátait nem lehet megcsinálni a szegcselő-munkások sztrájkja miatt. Egyszerűen nem dolgoznak.

Batitz Gyula: Miért nem adják meg a fizetést. (Hosszantartó nagy zaj a jobboldalon és a középén.)

Elnök: (csenget) Csendet kérek, képviselő urak!

Batitz Gyula: A munkaadók ártatlan báránykák. (Zaj.)

Vass József munkaügyi és népjóléti miniszter: T. Nemzetgyűlés! Megjegyzéseimmel nem kívántam vihart felidézni, én csak kérelmet akartam a t. szélsőbal felé intézni. Vagy van nekik befolyásuk a munkásságra, vagy nincs befolyásuk. Ha nincs befolyásuk, akkor nem vezérei a munkáságnak, ha pedig van, akkor nagyon kérem, hogy ezt a befolyást méltóztassanak ebben az értelemben érvényesíteni. Mert irtózatosságot az, amit ebben az időben mindenki magára vesz, aki az ügyis meglazult munkafegyelmet, a munkára való ügyis megcsökkentésként még jobban iparkodik csökkenteni. (Úgy van! a jobboldalon.)

Feltételezve tehát, hogy sztrájkok nem fognak minket tovább is akadályozni, azt hiszem, megígérhetem, hogy — jöllehet, nem szeretek terminusokat mondani — december 1-re, a leghidegebb tél beállta előtt Budapesten a most itt lévő vagonlakókat el fogjuk tudni helyezni, csak újak ne jöjjenek; akik eddig itt vannak, azokat el fogjuk tudni helyezni. (Egy hang jobbfelől: Ha sztrájk lesz, akkor is?) Akkor nem. Sztrájk esetén nem vagyok képes elhelyezni őket.

A Szabó Hírlapban Mangold Béla Kolos 1911-ben a következőket tartotta szükségesnek egy elegáns úr számára: „Bundák: 1 városi, 1 vadász, 1 automobil, 1 korcsolyázó, 1 utazó. Felső kabátok: 1 kétsoros télikabát, 1 egysoros, 1 téli Ulster, 1 rövid tavaszi felöltő, 1 hosszú, 1 sötét és egy világos nyári felöltő, 1 porköpeny, 1 utazóköpeny. Sportruhák: 1 téli és 1 nyári vadászöltöny, 2 tenisz-, 1 lovaglós zakóöltöny, 1 lovaglós szakettöltöny, 1 korcsolyaöltöny (sapkával), 2 kerékpáröltöny, 1 téli és 1 nyári automobilöltöny, 1 automobil bőrkabát. Öltönyök: 2 frakköltöny, 1 szmoking, 1 egysoros és 1 kétsoros redingotöltöny, 1 sötét redingotöltöny, 2 fekete szakettöltöny, 1 színes szakettöltöny, 1 sötét szakettöltöny, 1 kétsoros kék zakóöltöny, ugyanez egysorosban, 1 fehér tengeri öltöny, 2 színes téli és 2 színes nyári öltöny, 4 téli divatnadrág, 4 nyári fehér frakkmellény, 2 selyem frakkmellény, 4 fehér mosómellény, 4 színes mosómellény, 4 színes téli mellény.”

(F. Dózsa Katalin: *Letűnt idők, eltűnt divatok.*)